

Sex & Crime

Nils Johan Stoa

Kjødetes lyst

Fortellinger om synd og straff. 227 s, ill.

Oslo: Cappelen Damm, 2010. Pris NOK 379

ISBN 978-82-02-32201-4

Forfatteren Nils Johan Stoa (f. 1951) er historiker og leder ved Statsarkivet i Kongsberg. Han har tidligere skrevet boken *Våre røtter* (1992), en nødvendighet for slektsgranskere, og *Lokalhis-*

toriske kilder (1993). Etter denne faghistoriske produksjonen har han gått over til å beskrive de dystre sidene av Norges fortid. I *hine hårde dage* (2003) inneholder et lite potpurri av eldre norske kriminalsaker av varierende natur.

I *Kjødetes lyst* beskriver han 24 eldre norske kriminalsaker, med en felles rød tråd: Forbrytelsens årsak er kjønnsdrift. Boken er delt opp tematisk i seks deler. Første del refererer to saker: en med dyreseks, den såkalte crimen bestialitatis, som var en ganske vanlig affære den gang; den andre er en pussig raritet, saken mot «Jens Andersen» som hadde giftet seg med en kvinne, selv om det viste seg ved en senere kroppsvisitasjon at «han» var kvinne selv også og egentlig het Mari.

Andre del gjengir to incestsaker, tredje del omhandler en bigamist, og fjerde del skildrer fire forskjellige barnedrapssaker. I femte del kommer sjalusidrapene frem, sammen med menn som myrder sine gravide kjærester, mens sjette del beskriver mord på ektefeller. Det siste kapitlet om «profeten» Ole Sørflaten, som under en religiøs vekkelse fikk tilfredsstilt sin satyriasis i Valdres, er ett av bokens mest interessante. Her ser vi tydelig hvordan den menneskelige natur, så vel som den menneskelige tåpelighet, er uforandret fra da til nå.

Stoa ser ut til å ha hatt to forskjellige mål for øyet da han plukket ut de beskrevne kriminalsakene fra den enorme mengden stoff han har hatt til rådighet. Dels er de bestemt av hvor illustrative de har vært for tidens rettspraksis, alternativt om de har vært med på å endre denne rettspraksisen. I så måte har han gjort et skjønnsomt utvalg. Her veksler noen av de mer spektakulære kriminalsakene – mordet i Lisbeth-tjern og gift-drapet på Jektvik – med noen av de mer anonyme og til dels banale forseelsene som ikke ville ha nådd førstesidene i avisene i dag en gang.

Kjødetes lyst er en lettlest bok som åpner en dør til vår fortid og gir oss noen spennende gløtt inn i denne. En av statsarkivarens

fornemste oppgaver er vel nettopp å friste publikum til å studere sin egen fortid. Lesbarheten må nødvendigvis gå på bekostning av grundigheten. Det er ingen kronologisk rekkefølge i sakene, kasus fra 1600-tallet veksler med kasus fra sent 1800-tall og tilbake igjen. For Stoa er det den tematiske sammenhengen som er den viktigste, ikke den tidsmessige. De gangene han forsøker å trekke lange tråder, har han holdt seg til den juridiske utviklingen. Noen dyptgående psykologisk eller kriminologisk analyse har han ikke forsøkt seg på. Vi ser imidlertid også noen små glimt av normativ historisk skriving. Forfatteren tillater seg noen uakademiske ordvalg, som når Christian Vs norske lov kalles «nordisk sharia». Andre ganger virker det som om han har synspunkter på forbryteren og forbrytelsen som han dekker bak spørsmålsteget: «Er det slik at forbryteren er ute av stand til å angre før disse sperrene er borte, før han har tilstått?». Dette gir boken et mer personlig preg enn mye annen historieskriving og er med på å øke lesbarheten, men på bekostning av den tilsynelatende objektiviteten som noen trekker frem som et vitenskapsteoretisk ideal.

Man kan av og til være uenig i forfatterens konklusjoner. Stoa hevder bl.a. at barns rettsvern har vært økende gjennom de siste hundreårene. Det er vel forhold som tyder på det stikk motsatte. Han beskriver selv hvordan barnemordere gradvis fikk lavere straff opp igjennom 1700- og 1800-tallet. Den samme utviklingen har også barneskjendere gjennomgått. Så sent som i 1780 henrettet man den siste incestuøse far. Stoa kommer også med en antydning – riktignok i spørsmåls form – om at Hans Skreksrudhagen var offer for et justismord etter tortur; en påstand han ikke forsøker å dokumentere.

Faghistorikeren i ham viser seg tydelig i kapitlet *Kilder og litteratur*, med grundige kildeanvisninger til hvert eneste kapittel og hver sak.

Boken er rikt illustrert. Fargefotografier av åsteder og rettersteder er interessante. Andre av illustrasjonene er vel mer perifere i forhold til hva som skildres, f.eks. illustrerer han historien om Lars som hadde samleie med hesten sin i 1729, med Harald Kihles maleri *Hakadal* fra 1957.

Kombinasjonen sex og kriminalitet er og har alltid vært en sikker vinner hos det lesende publikum. Det spesielle her er at det ikke bare er sosialpornografi, men også noe å lære. For den som er interessert i skjæringspunktet mellom sosialmedisin, seksualitet og kriminalitet, er dette en nyttig utgivelse, og for den som ikke har slike interesser, vil denne boken kunne vekke dem.

Torggrim Sørnes

Kvinneklinikken

Akershus universitetssykehus

Annerledestenkerne

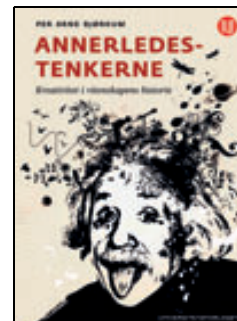
Per Arne Bjørkum

Annerledestenkerne

Kreativitet i vitenskapens historie. 3. utg. 420 s.

Oslo: Universitetsforlaget, 2009. Pris NOK 449

ISBN 978-82-15-01536-1

Per Arne Bjørkum presenterer en anekdotisk fremstilling av vitenskapshistorie og vitenskapsteori beregnet på «alle som er interessert i en grundigere forståelse av forskningens vesen».

Det er altså ikke en

lærebok i vanlig forstand i de to disiplinene, men forfatteren, som er dekanus ved Det teknisk-naturvitenskapelige fakultetet ved Universitetet i Stavanger, håper at leseren har «fått en noe bedre forståelse for hvordan ny kunnskap oppstår, og at den uenigheten som dagens naturforskere demonstrerer, er slik den alltid har vært».

Det er vanskelig ikke å bli imponert av den omfattende lesningen og den arbeidsinnsatsen som må ligge bak dette verket – 400 tettekrete sider, for en stor del med liten fontstørrelse og uten et eneste bilde eller figur. Per Egil Hegge, som har anmeldt en tidligere utgave, skriver at «denne boken er et storverk, intet mindre». Likevel er min vurdering sterkt ambivalent. Forfatteren presenterer et meget stort antall illustrerende eksempler fra naturvitenskapens historie. Hovedmengden av eksemplene er fra fysiske disipliner og fra de nærliggende delene av matematikk og kjemi, men biologi og medisin er også representert. Eksemplene er for en stor del interessante. Disse delene anbefaler jeg for lesere som har en viss bakgrunn i naturvitenskap fra videregående skole.

Det er når forfatteren forsøker å generalisere fra eksemplene, at jeg får store problemer med deler av teksten. Hans viktigste vitenskapsteoretiske referanser ser ut til å være Thomas S. Kuhn (1) og Karl Popper (2), men det er særlig når Bjørkum generaliserer utover de synspunktene han kan finne støtte for hos Kuhn og Popper, at han ofte blir uklar og i enkelte tilfeller direkte misvisende. Et eksempel på det siste er kapitlet 2.1 *Hypoteser, lover og teorier og modeller* (s. 210). Her hevder han at en hypotese er et utsagn om en konkret situasjon eller et konkret tilfelle, dvs. noe som ikke vil gjenta seg, mens teorier uttaler seg, basert på lover, om fenomener som har generell gyldighet. Dette svarer ikke til vanlig språkbruk i vitenskapsteori, og er heller ikke noen fruktbar eksplikasjon av de to termene. Ifølge den vanlige (og fruktbare) bruken av termen hypotese kan en hypotese